

Küresel Bir Tehdit: Terörizm

Özet

Bu çalışma, terörizm sorununun günümüzde nasıl küresel bir tehdit durumuna geldiğini inceleyerek, terörizm kavramı üzerine bugüne kadar yaşanan tartışmalarda dile getirilen birbirinden farklı yaklaşımların temelinde bulunan 'tanım sıkıntısına' işaret etmektedir.

Bu çerçevede, terörizm sorunu konusunda yaşanan tartışmalarda bir kavram kargaşasının yaşandığı kabulünden hareketle, konu hakkında yaşanan kavram kargaşasının çözümlenebilmesinin yolunun da ancak temel kavramlar üzerinde sağlanabilecek bir uzlaşımın olacağı savı incelenmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Terimler

Şiddet, Terörizm, Tanım sorunu, Küreselleşme, Korku.

A Global Threat: Terrorism

Abstract

This study investigating how problem of terrorism in our contemporary world turned out to be a global threat indicates 'definition crisis' those underlie different approaches expressed by the quarrels involved until today, concerning the concept of terror.

In this frame setting out with a supposition that there is a conceptual fallacy in the quarrels involved, concerning terrorism, the thesis that the way by which that conceptual fallacy could be solved is possible only by a convention reached on the fundamental concepts is being tried to be proved.

Key Terms

Violence, Terror, Globalisation, Fear, Anxiety.

I

Terörizm sorunu, tarihsel bakımdan yeni olmasa da özellikle günümüzde artan şiddet hareketleri bakımından üzerine en çok tartışma yaşanan sorunların başında gelmektedir. Yakından bakıldığında terör olgusunun tarihsel bakımdan insanların topluluk

* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

hayatına geçmeye başladıkları ilk dönemlere kadar uzandığı görülür. Ne var ki tarihsel gerçekliğine rağmen terörizm kavramı üzerine bugüne dek herkesin uzlaştığı genel bir tanımının yapıldığını söylemek mümkün değildir. Dolayısıyla bu konuda ilk olarak yapılması gereken şeyin terörizm sorununu olabildiğince ortak bir eksen içinde ele almak olmalıdır.

Kaynağı, nedenleri ve aktörleri ne-neler/kim-kimler olursa olsun terörizm insanlığın karşı karşıya bulunduğu önemli tehditlerin başında gelmektedir. Terörizm kavramı çok genel bir ifadeyle uzun süreli korku ve kaygı durumunu ifade eder. Günümüzde bu türden korku ve kaygı durumunun yaygın bir biçim kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bakımdan terörizm, günümüzde dünyanın her yerinde her an ortaya çıkıp gündelik yaşamı tehdit eden küresel bir sorun haline gelmiştir. Özellikle 11 Eylül ve sonrasında yaşanan gelişmeler, terör hayaletinin küresel bir boyuta ulaştığının en önemli göstergesi olarak yorumlanmaktadır.

Son zamanlardaki terör saldırılarının meydana geldiği New York'ta, İstanbul'da, Madrid'te, Londra'da, Moskova'da, Bağdat'ta, Cakarta'da ve dünyanın daha başka birçok yerinde suçsuz onlarca masum insan ölmektedir. Bunun yanında terörizmin potansiyel olarak her an her yerde patlamaya hazır bir tehlike biçiminde var olma olasılığı bile insanlık için küresel düzeyde bir tehdit oluşturmaktadır. Bu bakımdan terörizmin gerek ulaştığı düzey, gerekse de ciddiye alınmadığı takdirde ulaşma potansiyeli taşıdığı tehdit edici durum hükümetleri acil çözümler üretmeye zorlamaktadır. Ne var ki geçmişte olduğu gibi, bugün de uluslararası camianın alınacak tedbirler konusunda yeterli düzeyde çözümler üretmekten uzak olduğu görülmektedir. Bu çözümsüzlüğün birçok nedeni olabilir, ancak gereksinim duyulan en önemli meselenin teröre karşı uluslararası alanda istenilen düzeyde sağlanamayan işbirliğinin geliştirilmesinin gerekliliği olduğu göze çarpmaktadır.

Uluslararası alanda istenilen düzeyde sağlanamayan işbirliği bir yana, terörizmin küresel çapta bir tehdit konumuna gelmesinde kimi devletlerin geçmişte olduğu gibi bugün de ideolojik ve stratejik hesaplarla bağlantılı olarak birbirlerine karşı terörü kullanmak amacıyla desteklediği yönündeki görüşleri haklı çıkaran birçok örnek vardır. Özellikle soğuk savaş döneminde Sovyetler Birliği ve Amerika arasındaki mücadele buna örnek verilebilir. Örneğin terörizmin sadece Batıyı ve Batılı demokrasileri hedef aldığı düşünülürken *Wilkinson*'a göre, uluslararası terörizmin gelişmesindeki en önemli faktörlerin başında bir zamanlar Sovyetler Birliği'nin komünist ideolojisi ile bu ideolojiyi dünya ölçeğinde yayma umudu gelmekteydi. Ona göre, Sovyetler Birliği bir çok sol kanat devrimci hareketler ile anarşist grupları destekleyip batıda gelişen liberal demokrasileri yıkmayı amaçlayarak terörizmin yayılmasında önemli bir rol oynamıştır (Wilkinson: 177-79). Bu görüşün doğru olduğu kabul edilse bile eksik ya da taraflı olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim, *Wilkinson*'un söz etmediği ancak Sovyetler Birliğinin bir zamanlar yaptıklarını özellikle 1970'lerden bu yana Amerika yapmaktadır. Amerika karşı terör hareketi ile sözde 'demokrasi götürme' savıyla kendi küresel çıkarlarına hizmet edebilecek uydu iktidarları başa getirip kontrol etmek istediği için Nikaragua, El Salvador, Şili ve Guatemmala'da yaşanan devlet destekli terörizmi kimi zaman doğrudan kimi zaman da dolaylı olarak desteklemiştir (Chomsky 2000: 30; ayrıca geniş bir bilgi için, bkz. Chomsky 1999). George Alexander da Chomsky'nin tespitlerine benzer tespitlerde bulunur. Ona göre, Amerika ve Britanya 1980'lerin başlarında El Salvador da yaşanan

devlet destekli terörizm uygulamalarına doğrudan katılıp askerlerin eğitim ve donatım gibi ihtiyaçlarını karşılayarak sivil ve masum insanların katledilmesinde önemli rol oynamışlardır (George 1999: 107-09). Amerika'nın 'demokrasi taşımacılığı' savıyla uydu iktidarları başa getirme uygulamalarının en son örneklerini bugün Irak'ta ve Afganistan'da yaşananlara bakınca da görmek mümkündür. Bunun yanında Usame Bin Ladin'in ve Taliban hareketinin 1980'lerde Amerika tarafından desteklenerek, o dönemde Afganistan'da Sovyetler'e karşı silahlandırılarak kullanıldığı -desteklendiği- gerçeği de unutulmamalıdır.

Bütün bu örnekler de gösteriyor ki, terörizm olgusu bir araç olarak kimi devletlerin kendi ideolojik ve stratejik planlarının bir parçası olarak değişik amaçlarda kullanılmıştır. Bu ve buna benzer tutumlar terörizmin bugün küresel tehdit düzeyine gelmesinde önemli rol oynamıştır. Böylesi bir tutumun sonucu olarak terörizmin bugün küresel bir niteliğe kavuşması kaygı verici düzeydedir.

Bütün bunlara rağmen gerek bugünkü Rusya -Amerika'nın terörist örgütlere destek vermekle suçladığı İran, Suriye, Libya, vb. ülkeler dahil olmak üzere- gerekse Amerika ve Avrupa ülkeleri geçmişte yaşanan stratejik ve ideolojik hesapların uzağında terörle mücadelede güven arttırıcı yeni işbirliği politikaları geliştirmekten uzak görünmektedirler. Bunun nedenlerinin başında ise geçmişte olduğu gibi bugün de terör eylemlerine maruz kalan birçok ülkenin karşı karşıya kaldıkları terör tehdidinin kaynağını kendisine düşman bir ülkenin desteklediği kanaatine varmaları oluşturmaktadır. Bugün de uluslararası camia terörizm konusunda olası bir dayanışmadan uzak olduğu gibi, maruz kaldıkları terör saldırıları karşısında birbirlerini suçlayıcı tutumlarda bulunmayı tercih etmektedirler.

Devletlerin terörizmin kaynağı konusunda birbirlerini suçlayıcı tutumları süredursun yaşanan görüş ayrılığı terör uzmanlarını da iki karşıt kampa ayırmıştır. Terörizmin kaynağı konusundaki uzmanca görüşleri iki kutupta toplamak mümkündür: Aralarında Paul Wilkinson, Walter Laqueur, Yonah Alexander'ın da olduğu uzmanlara bakılırsa, terör eylemleri temel olarak Batıyı ve Batılı demokrasi ve değerleri hedef almaktadırlar. Bu da üçüncü dünya ülkelerinden, Ortadoğu'dan, Filistin davasına arka çıkan radikal İslamcı örgütlerden ve Sovyet kökenli 'terör ağından' kaynaklanmaktadır. Yine aynı uzmanlar Küba'yı, Libya'yı, İran'ı, Suriye'yi, Irak'ı ve Kuzey Kore'yi devlet destekli terör yuvaları olarak görürler. Amerika açısından bakıldığında ise bu ülkeler teröre karşı tavırlarında bir değişiklik yapmadıkları takdirde, uzak olmayan bir gelecekte Amerika'nın 'teröre karşı' olarak Irak'ta ve Afganistan'da yürürlüğe koyduğu 'önleyici vuruş' politikasının potansiyel saldırı merkezleri olacaktadırlar. Bu biçimde bakıldığında, başta Amerika olmak üzere Batılı devletler terörist saldırılara meşru bir çerçevede 'karşılık veren' ya da 'misillemede' bulunan taraflar olarak görülürler. Bu görüşe karşıt olarak Noam Chomsky, Alexander George, Michael McClintock, Richard Falk gibi uzmanlar ise terörün asıl olarak devletler tarafından uygulandığını belirterek terörizmde Batılı devletlerin, İsrail'in, özellikle de Amerika'nın sorumluluğunun bulunduğunu savunurlar (Güzel 2002: 13).

Terörizmin kaynağı konusunda yaşanan bölünme uzmanların neyin terörizm ve kimin terörist olduğu yönündeki sorulara bakış açısını da etkilemektedir. Bu durum akademisyenlerin, politikacıların ve medyanın terörizm konusunda yaptıkları değerlendirmelere de yansımaktadır.

II

Günümüzde küresel bir tehdit olarak terör olgusu karşısında hükümetlerin etkin önlemler alması için bilim adamlarının, politikacıların, medyanın ve ilgili diğer kesimlerin ortak bakış açılarının oluşturması kaçınılmaz görünmektedir. Bunun için de *Laqueur*'e göre, araştırmacıların terörizmin özel karakterine ve işleyiş biçimine, siyasal yönelimine ve uzun süreli sonuçlarına, onu güdüleyen ve esin veren şeylere ilişkin bütün tartışmalar, ideal olarak sorunu açık, tam ve anlaşılır bir biçimde tanımlayarak işe başlaması gerekmektedir. Aksi durumda tanım üzerinde geniş bir anlaşma olmadıkça, herkesin terörizmi farklı bir biçimde yorumlaması riski ortaya çıkmaktadır. Ne var ki terörizmin genel olarak şiddet mi, yoksa şiddetin özel bir biçimi mi olduğu; vurgulamanın onun siyasal karakterine ve savaş yöntemlerine mi, yoksa sahip olduğu stratejinin normal dışı karakterine mi yapılması gerektiği; belli bir amaca yönelik sistematik karakterinin mi ya da belki de kurbanlarının pek çoğunun masum insanlar olması gerçeğinin mi seçilip ayrılması gerektiği üzerinde bir anlaşma yoktur (*Laquer* 1987: 142). *Laqueur* gibi *M. Slater* ve *R.O. Stohl*' de konu hakkında yapılan teorik analizlerde sorunu çözümlenecek ortak bir çerçevenin ne akademik çevrelerde ne medyada ne de politikacılar tarafından sağlandığının söylenemeyeceği görüşünü paylaşmaktadırlar (*Slater & Stohl* 1988: 2).

Bu açıklamalar doğrultusunda terörizm kavramı kısa sayılabilecek bir zaman diliminde çok çeşitli anlamlara gelecek biçimlerde tanımlanmıştır. Örneğin, 20. Yüzyılın başlarında büyük ölçüde Rusya, Fransa ve İspanya'daki anarşist bombalamaları –yani eylemlerle propaganda yapmak denen olayı- anlatıyordu. Terimin bugünkü kullanımına baktığımızda ise görece kimi yeni anlamlar kazandığını *M. Hardt* ve *A. Negri* şu ifadelerle açıklamıştır: “Terörizm bazen birbirinden ayrı tutulan bazen karıştırılan üç farklı olguyu ifade eden siyasal bir kavram (daha doğrusu bir savaş, hatta iç savaş kavramı) oldu; (1) meşru bir hükümete karşı ayaklanma ya da devrim; (2) bir hükümetin insan haklarını (bazılarına göre buna mülkiyet hakları da dahildir) ihlal edecek biçimde siyasal şiddet uygulaması; ve (3) savaş kurallarının örneğin sivillere yönelik saldırılarla ihlal edildiği savaşlar. Tüm bu tanımların sonucu, hepsinin de anlamının ana öğelerini tanımlayan kişiye bağlı olarak değişmesidir: Örneğin, meşru bir hükümetin ne olduğunu, insan haklarını, savaş kurallarını kim belirleyecektir? Bu öğeleri kimin tanımladığına bağlı olarak, elbette Amerika Birleşik Devletleri bile terörist devlet damgası yiyebilir. Terörizm kavramı, tanımının değişkenliği nedeniyle, mevcut küresel savaş halini açıklayacak somut bir zemin sunamaz” (*Hardt & Negri* 2004: 34).

Bütün bu yaklaşımlar da gösteriyor ki, konu hakkında yaşanan tanım sıkıntılarını bir ölçüde doğal karşılamak gerekmektedir. Sözü edilen konu siyasal, sosyal ve ekonomik yönleri bulunan çok yönlü bir olgudur. Bu yönleriyle terörizm olgusunu inceleyen sosyal bilimci, doğa bilimcinin kendi araştırma nesnesine olan tarafsız tutumu gibi bir tutuma incelediği nesnenin doğası gereği sahip değildir. İncelenen nesnenin kendine özgü niteliğinin yarattığı güçlük konunun uzmanlarını değerlendirme yaparken tarafsız bir gözlemleyici konumundan alıkoymaktadır. Dolayısıyla sosyal bilimlerde sık sık karşılaşılan sorunların başında gelen değerlendiricinin nesnesini yorumlarken tarafsız kalamayıp işe kendi görüşlerini karıştırdığı yollu eleştiri herhalde en çok terörizm sorununu tanımlamaya çalışırken geçerlidir.

İncelenen nesnenin kendine özgü zorluğuna rağmen, terörizm olgusunun her türlü ideolojik ve kişisel tutumların ötesinde mümkün olduğunca yapılabilecek iyi niyetli bir

değerlendirme, bir ölçüde sorunun çözümlenmesinin ilk aşamalarından birini oluşturabilir. Ne var ki konu hakkında herkesin kendine uygun perspektiften yorumlar geliştirmesi bu olgu karşısında adeta bir söylem kargaşası yaratmıştır. Oysa sağlanabilecek ortak bir hareket noktası hükümetlere ölçülü bir biçimde terörle mücadele ederken meşru zemin sağlayacağı gibi, temel kavramlar üzerine sağlanabilecek bir birlik, konunun diğer kesimleri ile sosyal bilimcilerin araştırmalarına ivme kazandıracaktır. Ancak bu konudaki bir uzlaşımın salt siyasi bir dayanışma ile çözüleceğini iddia etmek safdillik olacaktır.

Siyasal bir perspektif birliğinin oluşması olsa olsa terörizmle mücadelenin başarılı olmasını sağlayan sacayaklarından biri olabilir. Bunun ötesinde kalan diğer toplumsal, kültürel ve ekonomik değişkenlerin de kendi başına birer sacayağı olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir. Bundan dolayı küresel terörizm olgusu, hem politikacıların hem de konunun ilgili taraflarının soruna kökten bir bakışla eğilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun için ilk önce neyin terör, terörizm ve kimin ya da kimlerin terörist olarak görülüp görülmeyeceği türünden soruların yanıtlanması gerekmektedir. Ne var ki bu türden sorular ortak olmasına karşın bunlara verilen cevapların temelindeki ölçütlerin birbirinden farklı olması yüzünden, yapılan değerlendirmelerde bir uzlaşımın söz etmek imkansızdır. Nitekim terörizm konusunda araştırma yapan uzmanlar topluluğunun da konu hakkındaki çalışmaları sorunu çözmeye yetmemektedir. Konu hakkında ortak bir çerçeve oluşturulmamış, uzmanın kendi dünya görüşü, 'terör' kavramının ikili anlamından ya birinden yana, ya da diğerinden yana tutum takınmasına yol açmıştır. "Zalim"e uygulanıyorsa terör "iyidir", değilse "kötüdür". Ne ki, birinin "zalim"i diğerinin "kurtarıcı"ı olabilmektedir ya da tersi. Terörizm hakkında çözümleme yapan uzmanlar, aynı örnek olayları kullanmakla birlikte yaptıkları çözümlemeler bambaşka olabilmektedir. Dolayısıyla, terörizm konusu hakkında üretilen söylem de terörizmin kendisi kadar sorunlu bir hal almıştır (Güzel 2002: 10-11).

Her ne kadar konuyla ilgili uzmanlar ile politikacılar terör olgusuna yaklaşırken politik, ideolojik ve stratejik tutumlar içinde hareket ederek duruma farklı açılardan baksa da terörist hareketlerin birbirine benzer ortak birçok özelliği vardır. Genel hatları ile belirtmek gerekirse; terörizm, siyasi bir amacı gerçekleştirmek için şiddete dayalı olarak bir grubun, örgütün hatta zaman zaman bir devletin -devlet terörü bakımından- korku duygusu uyandırarak amacına ulaşma stratejisidir. *Martha Crenshaw*'ın tanımı da bu yöndedir. Ona göre terörizm, örgütlü ve maksatlı bir eylemdir, koşullara kendiliğinden bir tepki niteliğinde değildir. Yasadışı olması nedeniyle terörizm, toplum tarafından kabul edilemez şiddeti içerir (Crenshaw 1989: 6). Buna benzer olarak *İnsan Hakları Yüksek Danışma Kurulunun 1995 Yılı Çalışmalarında* terör, "herhangi bir örgütlü grubun, psikolojik baskı yoluyla istediklerini dolaylı olarak kabul ettirmek için; veya istediklerinin gerçekleşmesine engel oluşturduğunu düşündüğü kişileri dolaylı olarak korkutmak, yıldırma ya da doğrudan doğruya yok etmek için; veya doğrudan doğruya siyasal ölç almak için, örgütlü veya sistematik bir biçimde gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmekle tehdit ettiği, bazı temel insan haklarını çiğneyen şiddet eylemleri" olarak tanımlanmıştır (İnsan Hakları Yüksek Danışma Kurulunun 1995 Yılı Çalışmaları: 197). Ancak, bu biçimdeki bir tanımlamanın da kendi içinde eksik kaldığını görüyoruz. Terörün örgütlü bir grup tarafından yapılmasının yanında 'herhangi bir devletin' devlet terörüne başvurabileceğini de gözardı etmemek gerekmektedir.

Terörizm konusunda yapılan birçok tanımlamayı şu şekilde özetlemek mümkündür: Terör kavramı içinde şiddet ve kuvvet kullanımı eylemleri vardır. Terörizm genellikle siyasal amaçlıdır. Terörün amacı korkutmak, yıldırım, sindirmektir; tehdit de terör yöntemlerinden biridir. Teröristin beklentisi, öngördüğü sonuç *psikolojik* ağırlıklıdır. Terörün amacı ile terör kurbanları arasında bağlantı bulunması şart değildir. Terör, maksatlı, planlı, sistematik, örgütlü bir eylemdir; terörizm stratejisi ve taktikleri olan bir mücadele yöntemidir. Terör *olağandışı* bir eylemdir; kabul edilmiş kurallara, yasalara ve ahlaka aykırıdır; *insancıl düşüncelerden kopuktur*; teröristler eylemleri sonucunda genellikle bazı istemlerde bulunurlar ve şantaj yaparlar; terörün *zorlama, gasp, baş eğdirme* nitelikleri ağır basar; terörün amacı, kendi reklamını, *propagandasını* yapmaktır. Terörist örgütler *gizli ve örtülü yer altı örgütleridir*. Terör eylemleri semboliktir ve başkalarına yönelik bir mesaj taşır; terör keyfidir, gayri şahsidir, *gelişigüzel* niteliği ağır basar; eylemlerin tekrarlanması, bir seri halinde sürmesi ve bir şiddet kampanyası niteliğini kazanması istenir. Terör, kurbanları açısından fark gözetmez; kurbanlarının çoğunluğu, siviller, savaşa katılmayanlar, direnişçi olmayanlar, tarafsız kalanlar, teröristin öncelikleriyle ilgisi bulunmayanlar, masum insanlardır; terör, siyasal amaçla adam öldürmedir. Terör bir suçtur (Tacar 1999: 43-44).

Görülüyor ki terörizm ve terörist kavramları yukarıdaki bu türden çeşitli nitelendirmelerin birçoğunu veya hepsini içerir. Terörizmin tanımı konusunda ortak bir birliğin sağlanmaması yukarıda da belirtildiği gibi neyin terör olduğunu ve neyin terör olmadığını belirleyen ölçütün içine siyasi tercihlerin, stratejilerin her türlü hesapla uzak yakın gelecekteki çıkarların rolünün belirleyici etkisi vardır. Yoksa her ülke terörist eylemin yukarıdaki bütün nitelendirmelerin en az birine veya birkaçına maruz kalmış olup bunu 'terör' olarak nitelemekte bir sakınca görmez. Bununla birlikte, hemen hemen bütün terörist eylemlerin ortak bir noktadan hareket ettiklerini söylemek de mümkündür. Bütün terörist hareketler toplum üzerinde korku duygusu yaratarak amacına ulaşmak ister. Korku duygusunun insanların olağan gündelik yaşamlarına her an egemen olabileceği bir durumun yakalanması teröristlerin en büyük amacını oluşturmaktadır. Böylece toplumsal huzur ve güvenliğin şiddet eylemleriyle yaratılan tehdit edici durum, teröristlerin hükümetler üzerinde baskı kurup kendi isteklerini gerçekleştirme arzusunu güçlendirmektedir.

Terörist hareketin psikolojik boyutlu eylemlerine hükümetler de karşı terör hareketi ile karşılık verirler. Karşı terör hareketi teröristlerin başvurdukları psikolojik taktiği bu kez teröristlere ve onları desteklediğini düşündüğü kişilere karşı kullanmaktadır. Karşı terör hareketinin amacı da teröristler ve destekçileri üzerinde korku duygusu yaratarak onların daha etkin bir duruma gelmesini engellemektir.

Görülüyor ki, hem terör hareketleri hem de karşı terör hareketleri birbirlerine karşı psikolojik yönü ağır basan korku duygusundan medet umarak hareket eder. Her ne kadar terör ve karşı terör hareketi birbirleri üzerinde aynı ortak etkiyi yaratmaya çalışsalar da başvurdukları araç ve dayandıkları zemin aynı değildir. Terörist hareketin korku uyandırarak amacına ulaşmasını sağlayan araç, herhangi bir yasaya dayanmayan yasadışı şiddettir. Buna karşı olarak karşı terör hareketi meşru / yasal sınırlar dahilinde kalarak hareket etmek zorundadır. Nitekim, konu hakkındaki uzmanlar terörist eylemin uygulayıcılarının kendilerinden belli sınırlar çerçevesinde kalarak hareket etmesini beklemenin faydasız olduğu konusunda hemfikirdirler. Terör eylemlerinin yasadışı

niteliğini düşündüğümüzde, teröristlerin başvurabilecekleri yolların herhangi bir sınıra dayanmasını beklemek saflık olacaktır. Buna karşın Devletin terör eylemlerini bastırma için uyguladığı şiddetin yasal şiddet yani yasaların izin verdiği sınırlar içinde olması beklenmektedir. Ne var ki karşı terör hareketinin uyguladığı şiddetin kimi zaman yasaların izin vermediği sınırların dışına çıktığı durumlar da vardır. Nitekim karşı terör hareketinde, teröristlere karşı onların uygulamaları gibi karşılık verme mantığı vardır. Temel hedef de teröre karşı terör uygulayarak, insanları korkutup militanlarla işbirliği yapmaktan caydırmaaktır. İşkenceler, insanların 'kayıplara karışmasını sağlama', kitleler halinde öldürmeler, suikastler, siyasi düşüncelerinden ötürü insanlara aşırı hapis cezası verme bunun belli başlı uygulamalarıdır (Güzel 2002: 12). Bu durumda devletin bu türden uygulamalarına *devlet terörü* adı verilmektedir. Nitekim Birinci Dünya savaşından sonra Rusya'da Stalin, İtalya'da Musolini ve Almanya'da Hitler yönetimi kendi yurttaşlarına karşı acımasız devlet terörüne örnek olacak uygulamalarda bulunmuşlardır (a.e., 10). Buna göre hükümet kuvvetlerinin yaptıkları terör de yasaya açıkça karşı olan bir eyleme başvurulması demektir. Hükümet ajanları genelde, muhalif grubun otoritesini kırmak, onun moralini bozmak, gücünü baltalamak ve bir ayaklanma ya da karşı ihtilalini bozmak, bastırma amacıyla yasadışı terör uygulamalarına yönelebilirler; bu, şiddete başvuran gruplarla başka türlü mücadele edilemeyeceğini düşünenlerin eylemidir. Terörist taraf hukuka uygun davranış peşinde değildir; meşru hükümet ise -biçimsel olsa bile- yasaya uygun hareket etmek zorundadır. Bu şiddet yasal çerçeveyi aşarsa, buna *devlet terörü* adı verilir. Hükümetin uyguladığı şiddeti destekleyen bir yasal çerçeve yoksa, hükümet olağanüstü durum ilan eder ve bunu genellikle özel kararnameler çıkararak önlemler almaya çalışır (Tacar 1999: 45). Ancak demokratik hükümetlerin terörlere mücadele ederken şiddete başvurmalarının bazı yasal sınırlarının bulunduğunu unutmaması gerekir. Uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmeyip yasal sınırları zorlayan bir biçimde şiddete başvuran devletlerin genellikle insan hakları ihlallerine karşı duyarlı olunması yönündeki kimi eleştirileri hatta uluslararası yaptırımları göğüslemesi gerekmektedir. Bu tür sorunlarla karşılaşmak istemeyen demokratik her devletin terörizme karşı alınacak önlemler konusunda, uluslararası hukuk ile insan hakları normlarına uygun önlemler geliştirmesi gerekmektedir.

III

Terörizm konusunda yaşanan tartışmalar, alınan önlemler ve yapılan tanımlardan da anlaşılabilceği üzere; bu konu çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. Konu hakkında yaşanan tanım sıkıntılarını giderecek nesnel bir zemine ulaşmak zor olduğu gibi asgari düzeyde araştırmacıları tatmin edici bir noktada buluşturma da aynı ölçüde zordur. Bunun nedeni, sadece her tanımın değer yargılarını içermesi değil; terör olgusunun ayrılmaz bir parçası olan şiddet kullanma unsurunun, suçlu kadar masum tarafından da başvuru olan bir savunma aracı olmasıdır. Nitekim şiddete başvuran için her zaman kendisinin 'haklı' olduğuna dair bir görüş vardır. Buna karşıt olarak şiddete maruz kalan açısından bakıldığında ise savunulan gerekçe ne olursa olsun aynı durum 'haklı' olarak kabul edilemez. Bir amacı gerçekleştirme bakımından bakıldığında 'haklılık' veya 'haksızlığın' bir değeri ifade etmesi açısından terörizmin her zaman görel bir duruma göre nitelendirildiği görülür. Burada da görüldüğü gibi şiddete başvuran ile maruz kalanın

kendi durumuna ve bakış açısına göre 'hakkılık' ölçütünün değişkenliği, bu sorun konusunda yaşanan tartışmaların kısır döngüsünü oluşturmaktadır.

Ancak bu kısır döngü, terörizmin objektif bir biçimde kavramsallaştırıl(a)mayacağı anlamında yorumlanmamalıdır. İster bireysel, ister yasadışı örgütler, isterse teröre devlet desteği veren ülkelerce uygulansın, terörün tanımlayıcı niteliklerinden biri, kendi haklılığını ortaya koymaya çalışırken, ötekine haklı olma hakkını veya fırsatını tanımayarak, radikal biçimde şiddete başvuran tutum ve hareketler oluşturmaktadır. Günümüzde bu tipten yasadışı şiddet hareketlerine başvuran çok sayıda örgüt ve devlet bulunmaktadır. Terörizme bu biçimde başvuran hareketlerin ortaya çıkış sebeplerinin altındaki nedenler birbirinden farklı olsa da, özellikle günümüzde küreselleşmenin yarattığı siyasi, sosyal ve ekonomik eşitsizlikleri göz önüne aldığımızda, terör olgusunun da daha çok bunun bir sonucu olarak küresel nitelikte ortaya çıkmaktadır.

Terörizmin ortaya çıkıp gelişmesinde siyasi ve sosyal faktörler belli bir ölçüde etkilidir. Her ne kadar *Laquer* ekonomik anlamdaki yoksunluğu ya da gerilemeyi terör olgusunun gelişip ortaya çıkmasında şüpheli ve zayıf bir etken olarak görse de bu etkenin etnik ve ideolojik karakterdeki birçok örgüt tarafından kullanılarak terör örgütlerine eleman bulunmasında elverişli bir ortam hazırlamaktadır (*Laquer* 1987: 172-73). Buna karşıt olarak, *Laquer*, 'terörizmin belli koşullarda gerçekleşme olasılığının daha fazla olduğu ve kimi koşullardaysa hiç kök salmadığına dair ekonomik etkenin önemsiz bir faktör olduğunu göstermeye çalışsa da, dünyadaki birçok terör hareketinin ekonomik anlamda geri kalmış bölgelerde daha rahat gelişip ortaya çıktığı gerçeğini göz ardı etmiş görünüyor.

Günümüzde terörizmin küresel boyutta yaygın ve etkili bir biçimde ortaya çıkıp gelişmesinde yukarıda anılan nedenler kadar bilimsel ve teknolojik gelişmelerin de rolü vardır. Nitekim teknolojik gelişmeler, uluslararası terörizm için yeni olanaklar sunmaktadır. Özellikle ulaşım ve haberleşmeye ilişkin teknolojik yenilikler, teröristler için yeni ve etkili eylem araçları olarak kullanılmaktadır. Medyanın da kamuoyu üzerinde etkili bir iletişim ağı olması sonucu, teröristler tarafından kendi propagandalarını yayma konusunda kolaylık sağlamaktadır. Dolayısıyla başta televizyon ve gazeteler olmak üzere, her türlü kitle iletişim aracı, teröristlerin amacına ulaşmasını sağlayan uygun araçlardır. Nitekim hemen hemen her terörist hareketin internet yoluyla web sayfaları, gazeteleri ve daha başka çeşitli yayın organları bulunmaktadır. Böylelikle teröristlerin eylemleri ve eylemlerinin sosyo-politik içerik taşıyan mesajları bu tür araçlarla kamuoyu üzerinde önemli bir psikolojik etki yaratarak sesini duyurmaktadır.

Kuşkusuz terörizmin ortaya çıkıp gelişmesinde, yukarıda sayılan bu tür neden ve etkiler, karşı karşıya bulunduğumuz sorunun nasıl ortaya çıktığını anlamamız bakımından önemli ipuçları sunmaktadır. Ancak bu sorunu anlamak kadar alınacak önlemler de önemlidir. Ne var ki alınacak önlemler ne olursa olsun, terörizmi doğuran nedenlerin varlığı devam ettiği sürece bu sorunun varlığı da devam edecektir. Özellikle küreselleşmenin yarattığı siyasi ve sosyal eşitsizliklerin gelecekte de devam edeceğini varsaydığımızda, terörizm sorunu daha uzun bir süre gündemden düşmeyecek gibi görünüyor.

KAYNAKLAR

- GEORGE, Alexander (1999) "Terörbilim Anabilim Dalı", *Terörizm Efsanesi*, çev. Bahadır Sina Şener, Ankara: Ayraç Yayınları.
- HARDT, Michael & NEGRI, Antonio (2004) *Çokluk -İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, çev. Barış Yıldırım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- CHOMSKY, Noam (2000) *Sam Amca Ne İstiyor*, Çev. İ. Kaplan, B. K. Torun, E. Alsan, İstanbul: Minerva Yayınları.
- CRENSHAW, Martha (1989) *Terrorism and International Cooperation*, New York.
- GÜZEL, Cemal (2002) "Korkunun Korkusu: Terörizm", *Silinen Yüzler Karşısında Terör*, Ankara: Ayraç Yayınları.
- İnsan Hakları Yüksek Danışma Kurulunun 1995 Yılı Çalışmaları, Başbakanlık İnsan Hakları Başmüşavirliği*, 1996 Ankara.
- LAQUER, Walter (1987) "The Age of Terrorism", *Interpretations of Terrorism*, Boston-Toronto: Little Brown and Company.
- SLATER, R. O. & STOHL, M. (1988) *Current Perspectives on International Terrorism*, London: The Macmillan Press Ltd.
- TACAR, Pulat Y. (1999) *Terör ve Demokrasi*, Ankara: Bilgi yayınevi.
- WILKINSON, Paul (1977) *Terrorism and Liberal State*, London: The Macmillan Press Ltd.